

آبونه شرايطى

داخلى ، خارجى هرير ايجون
سنه لىكى (۲۰۰) ، آلتى آيلنى
(۱۳۰) غروشدر .

[نسخه سى ۵ غروش ،
سنه لىكى ۵۲ نسخه در .]

اداره خانه

باب عالی جاده سنده دائره مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلى پشيدندر

مسلكه موافق آثار مع المنونيه
قبول اولنور ، درج ايدلمين
يازيلر اعاده اولونماز .

تذکره اشعار و کلام

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته لىق مجموعه اسلاميه در

آبمون اهد کم سبيل الرشاد

صاحب و مدير مسئول
اشرف اديب

باش محرر
محمد طاكف

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

جلد ۱۵

۱۹ ايلول ۱۳۳۴

پنجشنبه

۱۲ ذى الحجه ۱۳۳۶

عدد : ۳۷۰

طرفین متخذ اولان غایه عالیہ درکہ بورادہ اولانجہ وقت وعلاقہ مزله
یا لکنز اوندن بحث ایدہ جکنز . زیرا یکانه باعث نجاتمز اودر .
اقوام مسلمہ بی سعادتلرینی آنجق دینلرندن بکلیہ جک درجہ دم
شریعتلرینہ ربطایدن ذہنیت مخصوصہ نہ ہموماً تخیل ابدلیکی کی بر
اثر تعصب و نودہ بر ضلالت فکریہ در . بلکہ سچیہ اسلامک پک
طبیعی ، معقول ، منطقی بر نتیجہ سی در .
فی الحقیقہ دین اسلام کندینہ مخصوص اعتقاداتی ، اخلاقیاتی ، کندینہ
مخصوص اساسات اجتماعیہ و سیاسیہ سی ایلہ اک طوغری ، اک واسع
والکشمولی معناسیلہ بر شریعت انسانیدر .

انسانلرک تمایلات جمعیت پرورانه و آمال ترقی جویانہ سنی تطمین
ایدہ رک دائرہ وجدان ایچندہ مسعود اولملرینی کافل ہر نہ لازمہ
جملہ سنی احتوا ایدر بر دین اکملدر . بودین فوز ونجات اخلاقیاتی
اعتقاداتندن ، اجتماعاتی اخلاقیاتندن ، سیاستنی ایسہ اجتماعیاتندن
اقتباس ایلر . او اولہ حق ، اولہ حکیم و عادل و بو اوصافندن
طولانی اولہ انقسام ناپذیر برکل تام درکہ انسان تأمین سعادت ایچون
او کلک ہیئت مجموعہ سنہ رعایت مجبوریتندہ در .
بر مسلمانک دینہ قارشی اولان ارتباطی لازم الادا بروظیفہ
وجدانیہ سی اولدینی کی عین زماندہ او قوت و اہمیتدہ بر وظیفہ
اجتماعیہ و سیاسیہ سی در .

بر مسلمان دساتیر اخلاقیہ ، اجتماعیہ و سیاسیہ سی ایلہ عنعنات
اسلامیہ موجودیت معنویہ سنک خاکی و تشکلات اجتماعیہ سنک ناظمی
اولان اساسات حیاتیہ نظریہ باقرق حرمت و ارتباط کوستر مکملہ
تأمین حال واستقبالی ایچون اہالی مہلک بروظیفہ عالیہ مواظبت
وتاریخلہ مؤید بردستور زمانہ اطاعت ایتمش اولور .
کندیسی غربیلشدرمایہ چالیشان متفکرینک افکار ونظریاتہ
قارشی بسلائیکی حس نفرت پک طبیعیدر . زیرا او افکار ونظریاتی
قبول و کندینکیلری فدا ایتدیکی تقدیردہ ہم حیات معنویہ سنہ ،
ہمدہ موجودیت ملیہ واجتماعیہ سنہ قصد ایلمش اولور .

اخلاق اسلامک سبجایای فارقیہ سی حریت ، مساوات و تسانید
فکرلریدر .
او بالخاصہ بشریتہ تلقین وتدوین ایلدیکی تسانید ایلہ خیر و شرہ
وخصائل انسانیہ بہ متعلق طرز تلقیردہ کی وضوح و کمال ایلہ تمیزایدر .
صوک درجہ دم عدالتپرورانه اولان صمیمیت بی طرفانہ سبیلہ حقائق
مثبتہ و ہادیہ سی کندیسنہ برلیاقت جہانگیرانہ بخش ایلکدہ در .
اسلامک دستور اجتماعیسنہ کلنجہ اخلاقیاتندن مستخرج اولوق
اعتباریلہ اودہ بر خصوصیت تامہ مالکدر . جمعیت بشریہ بی آریستو-
قراسی و دہ موقراسی ناملریلہ ، تمیزدیگرکہ بری برطاقم حقوق مخصوصہ
واستثنائیہ مالک ممتاز و دیگری حقوق طبیعیہ سندن بیلہ محروم منکوب
ومغضوب اولوق اوزرہ ایکی صنف مخصوصہ تفریق ایلہ منز .
جمعیت اسلامیہ ، عالی ، متوسط و دون درجہ لرینہ آیریلان افرادی

کی طبقات عالیہ ، متوسطہ و عادیہ دن مرکب و آنجق فطری عدم
مساواتلرہ قرارکام اولان بر جمعیت ، دہا طوغریسی حال طبیعیہ
نمایان بر جمعیت بشریہ در . فکر منزی تمامیلہ ایضاح ایچون تعبیرات
غریبیہ بہ مراجعت ایدرک دیہ بیلیرز کہ جمعیت اسلامیہ عینی زماندہ ہم
دہ موقراتیک ، ہمدہ آریستو قراتیکدر . بونلر دہ حکمران اولان
تساند ، عدالت و انسانییت فکر و حسلرندن طولانی دہ موقراتیک
اولدق لری کی ؛ قانون عنعنہ بہ ، اولی الامرہ رعایت ، تفوق فردی بہ ،
فضیلت و عرفانہ حرمت سایہ سندنہ آریستو قراتیکدر .

فقہ :

— ۴ —

تقلید قضا

شریعت جلیلہ منک امر ایلدیکی قضاء بالحق ، ایمان باللہدن
صوکرہ ، اقوای فرائضدن بریدر . جناب احکم الحاکمین قضا سبیلہ
حضرت آدم علیہ السلامہ « خلافت » اسمنی ویرہ رک حقندہ « ان
جاعل فی الارض خلیفہ » بو بودینی کی ، حضرت داود علیہ السلامہ
قضا اثبات ایلمش و بو بابدہ « یاداود انا جعلناک خلیفہ فی الارض فاحکم
بین الناس بالحق ولا تتبع الہوی فیضلک عن سبیل اللہ » نظم جلیلمی
انزال بو یورمشدر .

انبیای ذیشان ، خصوصاً نبی آخر الزمان علیہم الصلوٰۃ والسلام
حضراتی قضا ایلہ امر اولونمشلردر . نتہ کم « انا انزلنا التوراة فیہا
ہدی ونور یحکم بہالنبیون » ، « وان احکم بینہم بما انزل اللہ ولا
تتبع اہوائہم » نظم جلیلمی انبیای ذیشانک منصب قضا ایلہ منصوب
اولدق لرینی صراحتہ بیان ایدیور .

قضاء بالحق عدلی اظہار ایلر . عدل ایلہ انتظام عالم قائم اولور ،
ظلم مرتفع اولور ، حق مستحقنہ ایصال اولنور ، معروف امر اولونور ،
منکر نہی اولونور کہ انبیای بونلر ایچون مبعوث اولمشلردر .

حضرت عمر الفاروق رضی اللہ عنہ ابو موسی الاشعری رضی اللہ
عنہ یازمش اولدینی بر مکتوبدہ « قضا فریضہ محکمہ در . سنت
متبہ در . » دیور .

حضرت عمرک بو مکتوبنہ فقہای عظام « سیاست القضا ، تدبیر
الحکم » نامنی ویریورلر .

بو مکتوب موجبہ قضا فرضدر . ہم اولہ بر فرضدر کہ آرتیق
آندہ منسوخ اولوق ، مؤول اولوق ، مخصص اولوق کی احتماللرک هیچ
بری قالماشدر . الی یوم القیام قضا فرض اولہرق باقیدر .

قضا دیندہ سلوک اولونہ حق بر طریقتدر کہ ہر حالدہ اوکا اتباع
ایتمک واجیدر .

قضا رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم اقدمش حضرتلرینک

مسنون قیادینی بر حکم دینی در ، سنت پیغمبری در . قضای ترک ایتامک
ضالیت ، عدم ترک هدایتدر .

قاضینک لسانیلہ حکم الہی و پیغمبری بی اخبار و تنفیذ ، مفتینک
لسانیلہ حکم الہی و پیغمبری بی بیان ایدن الفاظک معناسی ظاہر
اولور . شاهدک لسانیلہ وہ اسباب حکمی اخبار ظاہر اولور .

مع مافیہ قاضی ہم شاهد ، ہم مفتی ، ہم سلطان حکمنده در .
قاضی حکم شرعی بی اثبات ایتسی حسینیلہ شاهد ، امر ونہی ایتسی
حسینیلہ مفتی ، حکم شرعی بی الزام و اجبار ایتسی جہتیلہ سلطانددر .
قضا ناصیل بر فرض ایسہ تقلید قضادہ اولیہ فرضدر . چونکہ تقلید
قضایلیہ بر امر منروض یعنی قضا اقامہ اولیور ، « فاحکم بین الناس بالحق » نظم
خلیلی ایلیہ قضا فرض اولونجہ ضرورہ تقلید قضادہ فرض اولور . انیا
بالذات قضا ایتدکاری کبی دیگر لرینی دہ قاضی نصب ایتدیلر . خلفای
راشدین دہ بالذات قضادہ بولونقلری کبی دیگر لرینہ دہ قضای تقلید
ایتدیلر . بویلیہ ہر ایکی فرضی ایفا بویوردیلر .

تقلید قضا بانی واسعددر . قضا ، سلطان زمان . طرفندن تقلید
اولونور . سلطاندہ ہیچ بر شرط آرائماز . شکل حکومت ناصیل
اولور ایسہ اولسون ، رئیس حکومت طرفندن قاضی نصب اولونور ؛
منصوب اولان قاضینک حکمی نافذ اولور .

سلطان ، قضای تقیید و تعلیق دہ ایسہ بیایر . « شوبلدیہ واردینک
وقت آنک قاضیسینک . بویک ابتداسندن اعتباراً سنی قاضی نصب
ایتدم . شوعوایہ باقیہ . فلانک قضیہ سندن ماعداسنہ سنی قاضی
قیلدم . « دیبہ بیلیر . ایستہ اوزرندن اون بش سنہ مرور ایدن
بعض دعاوینک عدم استماعی بوندن نشأت ایتشددر .

شوقدرکہ امر سلطانی انجق شرع جلیلہ موافق اولدینی وقت
نافذ اولور . اشباہدہ بیان اولوندینی اوزرہ سلطان قضانہ تحلیف
شہود ایلیہ امر ایتسہ عامایہ سلطانہ نصیحت ایدوب و قاضیلرکہ بویلیہ
بر امری تکلیف ایتسہ . « دیک واجب اولور . چونکہ سلطانک عامہ
مسلمیندہ تصرفی مصلحت عامیہ مستنددر . امر سلطانییدہ مصلحت
عامہ بولونورسہ تصرفی صحیح اولور . بالعکس مضرت عامہ بولونورسہ
تصرفی اصلا صحیح اولماز . مثلاً سلطان بیت المالدن بر شینک استہلاکنہ ،
یا خود بر شخصک مالی استہلاکہ اذن ویرسہ اذنی صحیح اولماز .

سلطان زمان ، قضای تقلید و تعلیق ایسہ بیلدیکی کبی قضا ایلیہ
امرہ بی [۱] دہ بر ذاتہ جمع ایسہ بیلیر . چونکہ قاضی سلطانک امور
دیندہ ناچی ، امیر ایسہ امور دنیویہ دہ ناچی در . سلطان ہر ایکی
خصوصی بر ذاتہ تودیع ایسہ بیلیر .

عینی ذات ہم امیر ، ہم قاضی اولہ بیلدیکی کبی قضا ایلیہ افتانک
جمعی جائز اولدیغندن عینی ذات ہم امیر ، ہم مفتی ، ہم قاضی دہ
اولہ بیلیر .

بربلدہ دہ آری آری امیر ، قاضی ، مفتی اولوق اوزرہ اوج
[۱] امرہ وامارہ (ہمزہ نک کسر لیلہ) امیرک ، بکلک معناسہ اسعددر .

ذات بولونہ بیلدیکی کبی ؛ بری امیر ، دیگر قاضی و مفتی اولوق
اوزرہ ؛ یا خود بری امیر و قاضی ، دیگر مفتی اولوق اوزرہ ایکی
ذات ؛ یا خود ہم امیر ، ہم مفتی ، ہم قاضی اولوق اوزرہ بر ذات
بولونہ بیلیر . بوندہ شرعاً بر محدود یوقدر . مصلحت شرعیہ بہ کورہ
عمل اولونور .

خلفای راشدین ، حضرت معاویہ و عمر بن عبدالعزیز ہم امیر .
المؤمنین ، ہم قاضی ، ہم مفتی اولدقلری کبی قرون ثلثہ دہ مقام
قضادہ بولونان ذوات دہ ہم قاضی ، ہم مفتی ایتدیلر . بوندن باشقہ
دیگر مفتیلر دہ وار ایدی . مفتیک رسمی دکل ایدی . بالذات قاضی
اولان خلفای مسلمیندہ قضا ایلیہ امرہ عامہ جمع اولوندینی کبی ،
بعض اولاندہ دہ قضا ایلیہ امرہ جمع اولونمش ایدی . فخر المرسلین
افدمنر حضرتلری عتاب بن اسید رضی اللہ عنہی مکبہ ، معاذ بن جبل
رضی اللہ عنہی یمہ ہم امیر ، ہم قاضی نصب ایتمش ایدی . عمر بن
عبدالعزیز رحمہ اللہ دہ مدینسہ ابوبکر بن محمد بن عمرو بن الحازم
المدنی بی [۱] ہم امیر ، ہم قاضی نصب ایتمش ایدی .

سلطان زمان بر بلدہ امیر نصب ایدوب اکا امر دین و دنیای
تفویض ایدرسہ امیرک قضای صحیح اولور . فقط زمانمزدہ اولدینی
کبی امیر ایلیہ برابر قاضی نصب ایدرسہ امیرک قضای صحیح اولماز .
چونکہ امور دینیہ قاضی بہ تفویض ایتشددر . بناء علیہ بر بلدہ دہ
سلطان طرفندن مولی ، منصوب بر قاضی بولوندینی حالہ امیر حکم
ایتسہ حکمی صحیح اولماز .

سلطان زمان ، قضای امرہ بی دہ تعلیق و تقیید ایدر . مثلاً « فلان
بلدہ واصل اولدینک وقت اولدینک امیر سک . « دیر . چونکہ
موتہ محاربه سندہ سرور انیا علیہ الصلاة والسلام اfdمنر حضرتلری
« اولایزید بن حارثہ بی امیر نصب ایتمش ، صوکرہ زید قتل اولونورسہ
جعفر بن طالب ، جعفر دہ قتل اولونورسہ عبداللہ بن رواحہ امیر
اولسون . « دیمش ایدی .

تولیہ قضای سلطان زمانہ انہا ایدن مقامک قاضی بی مراقبہ ایتسی ،
خطر دن محافظہ ایتسی لازمدر .

اولا : قاضی بی مراقبہ لازمدر . چونکہ حکم شرعی بی انفاذ
ایدن قاضی مطلق العنان ، سر بست دکلدر ، کیف مایشاء حکم
ایدن منر . بلکہ کتاب اللہ ایلیہ ، سنت رسول اللہ ایلیہ ، قضای ای اصحاب
ایلیہ حکم ایدر . بونلر دہ حادثہ بہ تعاق ایدر بر حکم بولامااز ایسہ
صاحب رأی اولدینی صورتدہ کندی رأییلہ ، صاحب رأی اولدینی
صورتدہ مفتی نک فتوا سیلہ حکم ایدر . قاضی بر یوزندہ اللہک امینی در .
حق ایلیہ ، عدل ایلیہ ، ما نزل اللہ ایلیہ ، شرعک کتیردیکی شی ایلیہ
حکم ایدر . قاضینک کیفیت قضاسنی مراقبہ ایسہ بیلیمک ایچون عاند اولدینی

[۱] عمر بن عبدالعزیز آثار شرعیہ نک ضیاعندن قورقہرق جمع وتدوینی
مدینہ امیر و قاضیمی ابوبکر بن محمدہ امر ایتمش ایدی . او وقتہ قدر آثار
شرعیہ طویلاً نامش ایدی .

مقامك شرائط قضایي ، شرائط قضایي بیامسی ، اوامر و نواهی شرعیہ بیامسی ، فقیہ اولان قاضی ایله فقیہ اولیان قاضی بی؛ صاحب رأی اولان قاضی ایله صاحب رأی اولیان قاضی بی؛ هانکی حکمک نافذ، هانکی حکمک غیر نافذ اولدیغنی؛ قاضی اوله بیله جک ذواتدن اکل ، افضل و ارجح اولانی ایله اکل و افضل . و ارجح اولیانی تفریق الیسی ضروری اولور .

ثانیاً قاضی بی خطر دن محافظه لازمدر . چونکه قاضیده خطر زیاده در . حق ایله حکم ایدوبده حق اولدیغنی بیلمه ین قاضی ، باطل ایله حکم ایدوبده آنک باطل اولدیغنی بیلن و بیلمه ین قاضی برنجی مقاله ده نقل ایدیلن احادیث شریفه ده ذکر اولوندینی وجهله عقوبت باری به مستحق اولور .

ذبحت نفسك لکن لا یسکین

کا رویناه عن طه و یسین [۱]

قاضی بر حادته حقنده . کتاب اللمهدن ، سنت رسول اللمهدن ، خلاف سبق ایتمین اجماع امتدن امراض ایدوبده مجرد تشمی ایله حکم ایدرسه قاضی شریعت خانی اولور ؛ رأینی رأی شارعه تقدیم ایتمش ، حکم اللمهدن حکم کینی به دونمش ، خاطراتی رضای باری به ترجیح ایلش اولور . ارتق آنک حکمی حکم لاهوتی دکل ، بلکه حکم طاغوتی در .

ازیرلی

اسماعیل حق

امر بالمعروف ، نهی عن المنکر

— ۲ —

فرق و مذاهب اسلامیة نك امر بالمعروف ونهی عن المنکر حقنده کی نقاط نظر لرینی محتوی اولان اولکی مقاله نك خاتمه سنده امر ونهی مذکورک تابع اولدینی بعض شروط و قیود مهمه بی ده ایکنجی بر مقاله ایله بیان ایدم جکمی یازمش ایدم .

امر بالمعروف ونهی عن المنکر کی تشکیل ایدن رکنلر :

- (۱) محاسب ، یعنی منکر کی مؤاخذه و انکار ایدن کیسه ؛
- (۲) محاسب علیه ، یعنی فعل ممنوعی مرتکب اولان کیسه ؛
- (۳) محاسب فیه ، یعنی فعل منکر ؛
- (۴) احتساب ، یعنی فعل منکر کی مؤاخذه دن عبارت اولق اوزره درتدن . بونلردن هربری برطاقم شروط و قیوده تابعدر که ایلروده هربری بر تفصیل بیان اولنه جقدر .

محاسبک مکلف ، مسلم ، مقتدر اولسی شرطدر . محاسبک بوشروطی حائز اولسی لازم اولدیغنه کوره مجنونک ، و صیدنک ، کافرک ، عاجزک محاسبک تعریفدن خارج ؛ — مأذون اولدقلری حالده — افراد رعایا [۱] من ول القضاء فقد ذبح بغیر سکین . — رواه احمد و اصحاب السنن .

ایله ، فاسق ، رقیق و مره نك تعریفه داخل اولسی اقتضا ایدر . محاسبک مکلف اولسی شرطدر . چونکه غیر مکلفه برشی توجه ایتمز . مع مافیه بوقید و جوبک شرطیدر . یوقسه فعلک امکائیه جوازی عملدن بشقه برشینی اقتضا ایتمز . حق صبی سراهق و ممیز مکلف اولدینی حالده منکر کی انکار صلاحیتنه مالکدر . و بویله برشینی ایشلر سه ثوابه نائل اولور و هیچ برکسه ده صبی سراهق و ممیزک عدم مکلفیتدن بحث ایله کندوسنی منعه قالدیشه ماز . چونکه منکر کی انکار و مؤاخذه قربت نوعنددر . اوده صلاة و سائر قربات کی اهلندن صدور ایتشددر . ولایت نوعندن دکلددر که آنده تکلیف شرط اتخاذ ایدلسون . بو وظیفه نك عبد ایله آحاد رعیه ایچون اثباتی ده بو نقطه نظر دندر .

محاسبک مؤمن اولسی ده شرطدر . چونکه منکر کی انکار و مؤاخذه دینه نصرت و معاونت معناسنی تضمین ایدر . دینی انکار ایله اکا عداوت ایدن کیسه دن بالطبع نصرت و معاونته انتظار اولونه ماز . بر طائفة علمایه کوره محاسبک عادل اولسی ده شرطدر . بناء علیه فاسقک و وظیفه احتسابی ایفایه صلاحیتی یوقدر ، دیور لر . و آکلاشدیغنه کوره بوزوات (أتأمرون الناس بالبر و تنسون انفسکم) و (کبر مقتا عندالله ان تقولوا مالا تفعلون) آیتلری و جناب حقک حضرت عیسیایه خطاباً (عظ نفسك فان اعظمت فعتظ الناس و الا فاستحی منی) کلام قدسیسیله استدلالدن بشقه « بر آدم کندینی صالح اولماز سه باشقه سنی نصل اصلاح ایدم بیلیر ؛ آناچ طوغری اولمیدر که کولکسه سی ده طوغری اوله بیلسون ، سوزلری کی طریق قیاسدن انتاج ایدلش بعض دلائل ده در میان ایدیلور لر .

فقط دیگر بر طائفة علمایه کوره بو دلائل شایان قبول دکلددر . موافق اولان فاسقک ده وظیفه احتسابی ایفا ایدم بیلسی در . چونکه احتسابده معصومیت شرط اتخاذ ایدیلیرسه هم اجماعک خرقی ، هم ده باب احتسابک سدی کی ناقابل قبول ایکی محذور لازم کله جقدر . اصحاب کرام ایچون بیله معاصیدن عصمت ممکن اولدینی حالده انلرک مادوننده اولانلر ایچون نصل قابل اوله بیلیر ؛ پیغمبران عظام حضرت انک بیله عصمتلرنده اختلاف اولمشدر . حضرت آدم ودها بعض پیغمبران عظام حقلرنده ذله اسنادی قرآن عظیم الشانده مذکوردر .

والحاصل بو واثالی برطاقم مقدمات منطقیه اوزرینه منبئ و ملزم برطاقم نظریه لر سرد ایدلر کدنصکره فاسقک کندنی نفسنی ترک ایله غیرک اصلاحنه قالدیشه منبئ اهمی ترک ایله مشفق اولق غیر معقول بر حرکت نوعندن عد ایدلمکده در . وعلیهلرنده کی دلائل مذکورده اونقطه یه حمل ایدلمکده در . بو نقطه نظر دن وظیفه احتسابی ایفایتمسی جائز کورولمه مکده در . یوقسه او وظیفه نك کندوسنه کوره ایفایتمس ممنوع اولدیغنی افاده ایدر الله بر دلیل یوقدر ده نیور .

برده معلوم اولدینی اوزره منکرک تغیری مسئله سی بعضاً ایراد مواعظ ، بعضاده استعمال جبر و شدت صورتیه و وقوعه کلکده اولدیغنه